

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-1>

УДК 657.6

ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕХАНІЗМ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ

FINANCIAL CONTROL AS AN EFFECTIVE MECHANISM OF FIGHTING CORRUPTION IN UKRAINE

Артюх Оксана Валентинівна

доктор економічних наук, професор,
Одеський національний економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8845-8002>

Artyukh Oksana

Odesa National University of Economics

Метою дослідження є розкриття теоретико-прикладних засад фінансового контролю як ефективного інструменту боротьби з корупцією в Україні, оцінка сучасних антикорупційних практик, визначення проблем, що заважають успішній реалізації контрольних заходів. У роботі застосовано системний та ретроспективний підходи, метод статистичного та компаративного аналізу, нормативні та наукові джерела. Доведено, що для ефективної боротьби з корупцією в Україні необхідно реалізувати комплексний підхід у контрольній сфері, який включає підвищення правової обізнаності населення, забезпечення прозорості в діяльності державних органів контролю, а також тісну співпрацю між органами державного фінансового контролю, судовою системою та громадськістю. Обґрунтовано, що важливим аспектом в удосконаленні фінансового контролю є залучення до контрольного процесу міжнародних експертів та відповідних організацій для надання рекомендацій з підвищення ефективних антикорупційних механізмів. Результати даного дослідження дають змогу продовжити науковий пошук щодо удосконалення теорії та практики фінансового контролю, розроблення більш ефективних стратегій у частині боротьби суб'єктів контролю з корупцією, що загалом сприятиме фінансовій безпеці України.

Ключові слова: фінансовий контроль, корупція, антикорупційні механізми, державні органи контролю.

Financial control is of great importance in solving the problems of corruption in the economic sphere of our country. Effective financial control is a tool for reducing corruption risks, and therefore there is a growing need for a comprehensive study of the concept of control at the state and non-state levels, the role of financial control subjects in anti-corruption processes. Therefore, the purpose of this study is to reveal the theoretical and applied principles of financial control as an effective tool for fighting corruption in Ukraine, to identify the main factors affecting its effectiveness. The study is aimed at evaluating modern anti-corruption practices, identifying their weaknesses and problems that prevent the successful implementation of control measures. Applying systemic and retrospective approaches, the method of statistical and comparative analysis, studying regulatory and scientific sources, the work proves that control measures are strategically important for improving anti-corruption mechanisms, but the key issue remains the effectiveness of their implementation. It is substantiated that an important aspect in improving financial control is the involvement of international experts and relevant organizations in the control process to provide recommendations on improving effective anti-corruption mechanisms. Attention is also focused on the need to develop measures in the field of control, which are aimed at increasing the social responsibility of citizens, popularizing ethical standards to change the public attitude to corruption. It is noted that in order to effectively fight corruption in Ukraine, it is necessary to implement a comprehensive approach, which includes raising the legal awareness of the population, ensuring transparency in the activities of state bodies, as well as close cooperation between state financial control bodies, the judicial system and the public. This is the only way to create conditions for real changes in the state administration system and achieve significant success in the fight against corruption. The results of this study make it possible to continue the scientific search for the improvement of the theory and practice of financial control, the development of more effective strategies in terms of control subjects' fight against corruption, which will generally contribute to the financial security of Ukraine.

Keywords: financial control, corruption, anti-corruption mechanisms, state control bodies.

Постановка проблеми. В умовах сучасної економічної та політичної ситуації в Україні корупція залишається однією з головних загроз для розвитку держави та її соціально-економічної стабільності. Вона проникає у всі сфери суспільного життя, від державного управління до приватного сектору, і суттєво ускладнює економічне зростання та привабливість країни для інвесторів. Хабарництво, нецільове використання бюджетних коштів, ухилення від податків – це лише частина проблем, які породжує корупція. Водночас міжнародний тиск та євроінтеграційні процеси вимагають від України значного прогресу в питаннях прозорості та підзвітності, а тому ефективна боротьба з корупцією є критично важливою. У цієї системи координат важливу роль виконує дієвий фінансовий контроль, який насамперед є інструментом зниження корупційних ризиків. У такому контексті зростає потреба в комплексному дослідженні ролі суб'єктів фінансового контролю в антикорупційних процесах. Лише за допомогою системного підходу та вдосконалення методів контролю можливо досягти реальних змін у контрольній сфері на державному та недержавному рівнях. Вивчення та аналіз актуальних тенденцій, що дозволяють удосконалити контрольний процес, допоможуть створити більш ефективні стратегії для боротьби з корупцією та сприятимуть забезпеченню фінансової стабільності та економічної безпеки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення ефективності фінансового контролю в боротьбі з корупцією в Україні викликає значний інтерес серед науковців та практиків. Наявні дослідження свідчать про важливість адаптації міжнародних стандартів та вдосконалення національного законодавства. Наприклад, Мазуренко М. С., Урсатьєва Є. Ю. та Гнилицька Л. В. у своїх працях підкреслюють важливість прозорості та адаптації аудиторського контролю на державному та недержавному рівнях, що сприятиме довірі до державних установ та зміцненню економічної стабільності в умовах євроінтеграції [1; 2]. Водночас Мищенко Т. М. виділяє антикорупційний комплаєнс як окремий компонент аудиту, а Майстренко А. С., Назарова К. О. та Луста А. А. наголошують на необхідності стратегічного підходу в забезпеченні прозорості для підвищення конкурентоспроможності бізнесу [3; 4]. Головач В. В., Головач Т. А. та Остапенко Т. М. зосереджуються на соціальній ролі аудиторського контролю в боротьбі з

корупцією, вказуючи на важливість усунення законодавчих прогалин та створення комплексного механізму протидії корупційним правопорушенням [5; 6]. Вони акцентують увагу на економічних та соціальних причинах корупції, пов'язаних із дефіцитом ресурсів, низькою прозорістю та економічною нестабільністю, і рекомендують системний підхід для ефективної протидії корупції в державному секторі. Однак, незважаючи на вагомий напрацювання у цій сфері, залишається потреба у підвищенні ефективності контрольних заходів в боротьбі з корупцією в Україні з урахуванням сучасних викликів у державному та недержавному секторі економіки.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Існує нагальна потреба у дослідженні, яке б сприяло глибшому розумінню ефективності контролю в боротьбі з корупцією в Україні. Незважаючи на вже існуючі роботи, багато питань залишаються невирішеними, зокрема, недостатня увага приділяється конкретним контрольним механізмам, які можуть підвищити ефективність антикорупційних практик. Це включає аналіз впливу міжнародних стандартів на українську практику різновидів фінансового контролю, оцінку наслідків антикорупційних заходів для підвищення прозорості та довіри до державних інститутів. Вирішення проблем у цій сфері допоможе виявити прогалини в існуючій політиці держави, що дозволить сформулювати більш ефективні стратегії протидії корупції, а також сприятиме покращенню загальної економічної ситуації в країні.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є розкриття теоретико-прикладних засад фінансового контролю як ефективного інструменту боротьби з корупцією в Україні, виявлення основних чинників впливу на його результативність, оцінювання сучасних антикорупційних практик з визначенням їхніх проблем, що заважають успішній реалізації контрольних заходів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Корупція є суттєвою загрозою для соціально-економічного розвитку України, послаблюючи інститути державного управління, знижуючи рівень довіри громадян, а також негативно впливаючи на інвестиційний клімат країни. Проблема корупції не обмежується лише державною сферою, вона також проникає в комерційний сектор, де шкодить конкуренції та створює нерівні умови для розвитку бізнесу. У цьому контексті фінансовий контроль стає одним із найефективні-

ших інструментів, спрямованих на виявлення корупційних ризиків та запобігання фінансовим зловживанням. Перевірки можуть допомогти ідентифікувати слабкі місця в системах контролю, виявити шахрайські дії та забезпечити прозорість управлінських процесів як у державних органах, так і в приватних структурах.

Згідно з даними Індексу сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI) за 2023 рік, Україна займає 104 місце серед 180 країн, що свідчить про серйозні проблеми в цій сфері [7]. Цей показник відображає не лише поточну ситуацію, але й вказує на необхідність запровадження комплексних заходів для зміни тенденцій у боротьбі з корупцією. Зокрема, низький рейтинг вказує на те, що поточні антикорупційні ініціативи потребують вдосконалення та більш цілеспрямованого підходу.

Важливо зазначити, що контрольні заходи є стратегічно важливими для покращення антикорупційних механізмів, проте ключовим питанням залишається ефективність їх впровадження. У цій ситуації оцінка ефективності контролю стає надзвичайно важливою для забезпечення необхідного рівня прозорості та підзвітності в управлінні державними ресурсами.

Динаміка ефективності діяльності суб'єктів державного контролю у сфері боротьби з корупцією в Україні наведена у табл. 1.

Дані табл. 1 показують, що, незважаючи на підвищення індексу сприйняття корупції до 36 балів у 2023 році, Україні все ще далеко до досягнення бажаного рівня прозорості та підзвітності в державних установах. Цей ріст

показника вказує на певні позитивні зміни в антикорупційній діяльності, проте низка інших аспектів все ще викликає занепокоєння. Зокрема, у 2022 році було зафіксовано значне зниження кількості розслідувань, проведених НАБУ, яке скоротилося до 456 справ. Це свідчить про те, що в той період не приділялося достатньої уваги питанням корупції, що могло бути зумовлено різними факторами, такими як політичні умови та можливі перешкоди з боку інших державних органів. Натомість у 2023 році спостерігається зростання кількості справ, переданих до суду, до 100, що підтверджує покращення роботи антикорупційних органів.

Але навіть зі збільшенням кількості справ, що передані до суду, важливо звернути увагу на співвідношення між кількістю розслідувань і справ, які дійшли до судового розгляду. Це співвідношення вказує на те, що досі існують серйозні проблеми в процесі розслідування та підготовки справ до суду. Низький відсоток справ, які доходять до стадії судового розгляду, свідчить про наявність недоліків в системі підготовки та організації роботи антикорупційних органів. Ці недоліки можуть бути пов'язані з недостатнім рівнем ресурсів, які надаються НАБУ та САП, або з необхідністю вдосконалення процедур, що використовуються для збору та аналізу доказів.

З іншого боку, варто відзначити, що економічний ефект від діяльності НАБУ і САП становить у першому півріччі 2024 року понад 3,7 млрд грн, що є новим рекордом антикорупційних органів у сфері фінансового контролю [10]. Це свідчить про зростаючу ефективність роботи таких суб'єктів фінансового контролю

Таблиця 1

Суб'єкти державного контролю у сфері боротьби з корупцією в Україні

Рік	Індекс сприйняття корупції (CPI), бали зі 100	Кількість розслідувань НАБУ*, шт.	Відшкодовано у кримінальних провадженнях, розслідуваних НАБУ та САП**, млн грн	Кількість справ скерованих до суду, шт.	Відношення кількості справ переданих до суду до кількості розслідувань НАБУ, %
2019	30	892	273	69	7,7
2020	33	792	1140	16	2,0
2021	32	633	1960	41	6,5
2022	33	456	3400	54	11,8
2023	36	641	4700	100	15,6

*НАБУ – Національне антикорупційне бюро України
**САП – Спеціалізована антикорупційна прокуратура

Джерело: складено автором на основі [8; 9]

у виявленні та поверненні неправомірно отриманих коштів. Такий значний економічний ефект може стати важливим індикатором для держави в плані подальшого фінансування антикорупційних програм і ініціатив органів державного фінансового контролю.

Дослідження економічного ефекту від антикорупційних заходів є важливим не лише для оцінки ефективності діяльності правоохоронних органів, але й для планування майбутніх стратегій у цій сфері. Підвищення економічних показників може позитивно вплинути на інвестиційний клімат в Україні, адже прозорі механізми управління державними ресурсами і боротьба з корупцією можуть стимулювати приплив інвестицій, що, в свою чергу, сприятиме економічному зростанню.

Важливо зазначити, що антикорупційна діяльність має не лише правовий аспект, але й соціальний. Суспільство має бути активним учасником у боротьбі з корупцією, і тут важливим є підвищення обізнаності громадян щодо антикорупційних ініціатив та механізмів. Проведення освітніх програм та кампаній з інформування може суттєво підвищити рівень довіри громадян до антикорупційних органів, а також заохотити їх до активних дій у цьому напрямку. Прозорість у діяльності державних установ та правоохоронних органів є критично важливою для формування позитивного іміджу, який, у свою чергу, сприятиме підвищенню довіри до органів контролю у системі державного управління.

Прозорість у діяльності державних установ та правоохоронних органів є критично важливою для формування позитивного іміджу антикорупційних ініціатив. Публічний доступ до інформації про результати розслідувань та ефективність роботи антикорупційних структур може суттєво підвищити довіру населення до системи. Урядові органи повинні активно комунікувати з громадянами, надаючи звіти про виконану роботу, що підвищить рівень прозорості та зменшить можливості для зловживань.

Для досягнення значних результатів у боротьбі з корупцією важливо не лише підвищувати кількість розслідувань, але й забезпечувати їх якісне завершення. Відсутність реальних покарань за корупційні правопорушення може бути однією з основних причин, чому корупція продовжує існувати в Україні. Тому необхідно працювати не лише над активізацією дій антикорупційних органів, але й над створенням ефективної підтримки з боку судової системи для більш швидкого і спра-

ведливого розгляду справ. Судова система повинна бути готова реагувати на виклики, які постають перед нею, і працювати у тісній співпраці з антикорупційними структурами для забезпечення справедливості та покарання за корупційні злочини.

Крім того, важливим аспектом є залучення міжнародних експертів та організацій для надання рекомендацій та підтримки в розвитку ефективних антикорупційних механізмів. Співпраця з міжнародними партнерами може допомогти Україні запозичити успішні практики, які вже довели свою ефективність у інших країнах.

Оскільки корупція має глибокі корені в суспільстві, необхідно також проводити заходи, спрямовані на зміни в культурі та поведінці громадян. Підвищення соціальної відповідальності, популяризація етичних стандартів і належного управління стане основою для зміни суспільного ставлення до корупції. Формування у населення чіткого розуміння негативних наслідків корупції та важливості боротьби з нею може призвести до більш активної позиції громадян у цьому процесі.

Загалом, для ефективної боротьби з корупцією в Україні необхідно реалізувати комплексний підхід, що включає підвищення правової обізнаності населення, забезпечення прозорості в діяльності державних органів, а також тісну співпрацю між антикорупційними органами, судовою системою та громадськістю. Тільки так можна створити умови для реальних змін у системі та досягти значних успіхів у боротьбі з корупцією.

Висновки. Успішна боротьба з корупцією є важливою передумовою для економічного та соціального розвитку України. Втім проблема корупції і досі залишається суттєвою перешкодою на шляху до ефективного управління державними ресурсами. У цьому контексті дієвий фінансовий контроль виступає як стратегічний інструмент для виявлення ризиків та забезпечення прозорості як у державному, так і в приватному секторах економіки України.

Для підвищення його ефективності потребується комплексний підхід, який включає активну участь суспільства, вдосконалення нормативно-правової бази, підвищення прозорості діяльності органів влади, а також тісну співпрацю між органами фінансового контролю та судовою системою. Важливо не лише виявляти випадки корупції, а й забезпечити своєчасний та обґрунтований розгляд цих справ у судах. Без цього заходи суб'єктів фінансового контролю можуть залишатися

неефективними, а громадська довіра до державних органів фінансового контролю залишатиметься низькою. Водночас посилення співпраці з міжнародними партнерами та

впровадження успішних практик інших країн здатні сприяти вдосконаленню контрольних механізмів протидії корупції на державному та недержавному рівнях в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мазуренко М. С. Антикорупційний аудит: вітчизняна практика впровадження. *Облік, аналіз, аудит та оподаткування: сучасні концепції розвитку*. 2020. С. 156–158. URL: <http://surl.li/czvltm> (дата звернення: 10.10.2024).
2. Урсацьєва Є. Ю., Гнилицька Л. В. Антикорупційний аудит як інструмент боротьби з корупцією. *Облік, аналіз, аудит та оподаткування: сучасні концепції розвитку*. 2020. С. 188–189. URL: <http://surl.li/gstwcw> (дата звернення: 10.10.2024).
3. Міщенко Т. М. Антикорупційний аудит: поняття, види, елементи. *Облік і фінанси*. 2024. № 1 (103). С. 130–136. URL: <https://ideas.repec.org/a/iaf/journal/y2024i1p130-136.html> (дата звернення: 10.10.2024).
4. Майстренко А. С., Назарова К. О., Луста А. А. Місія та соціально-економічний потенціал антикорупційного аудиту компанії в умовах євроінтеграції. *Бізнес Інформ*. 2023. № 10. С. 265–269. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001458704> (дата звернення: 10.10.2024).
5. Головач В. В., Головач Т. А. Роль аудиторів у протидії шахрайству й корупції. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. С. 18–24. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/25446> (дата звернення: 10.10.2024).
6. Остапенко Т. М. Причини корупції. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*. 2022. С. 242–244. <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/e51b4fcb-07d3-414b-afef-5822bb2fd9ab/content> (дата звернення: 10.10.2024).
7. Індекс сприйняття корупції у світі. *Transparency International: Головні показники в CPI-2023*. 2023. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/> (дата звернення: 27.10.2024).
8. Transparency International Ukraine. *Сприйняття корупції. 2024*. URL: https://ti-ukraine.org/ti_format/doslidzhennya/cpi/ (дата звернення: 10.10.2024).
9. *Звіт*. Національне антикорупційне бюро України: офіційний веб-сайт. URL: <https://nabu.gov.ua/tags/zvit/> (дата звернення: 10.10.2024).
10. Економічний ефект НАБУ і САП у I півріччі 2024 року – понад 3,7 млрд грн. Національне антикорупційне бюро України. URL: <https://nabu.gov.ua/news/ekonomichnyyi-efekt-nabu-i-sap-u-i-pivrichchi-2024-roku-ponad-3-7-mlrd-grn/> (дата звернення: 10.10.2024).

REFERENCES:

1. Mazurenko, M. S. (2020). Anti-corruption audit: domestic practice of implementation. *Oblik, analiz, audyt ta opodatkuвання: suchasni kontseptsii rozvytku*. 156–158. Available at: <http://surl.li/czvltm> [in Ukrainian].
2. Ursat'ieva, Ye. Yu. & Hnylyts'ka, L. V. (2020). Anti-corruption audit as a tool to fight corruption. *Oblik, analiz, audyt ta opodatkuвання: suchasni kontseptsii rozvytku*. 188–189. Available at: <http://surl.li/gstwcw> [in Ukrainian].
3. Mischenko, T. M. (2024). Anti-corruption audit: concepts, types, elements. *Oblik i finansy*. № 1 (103). 130–136. Available at: <https://ideas.repec.org/a/iaf/journal/y2024i1p130-136.html> [in Ukrainian].
4. Majstrenko, A. S. & Nazarova, K. O. & Lusta A. A. (2023). The mission and socio-economic potential of the anti-corruption audit of the company in the conditions of European integration. *Biznes Inform*. № 10. 265–269. Available at: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001458704> [in Ukrainian].
5. Holovach, V. V. & Holovach, T. A. (2021). The role of auditors in combating fraud and corruption. *Ekonomika. Finansy. Pravo*. 18–24. Available at: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/25446> [in Ukrainian].
6. Ostapenko, T. M. (2022). Causes of corruption. *Realizatsiia derzhavnoi antykoruptsijnoi polityky v mizhnarodnomu vymiri*. 242–244. Available at: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/e51b4fcb-07d3-414b-afef-5822bb2fd9ab/content> [in Ukrainian].
7. Index of perception of corruption in the world (2023). *Transparency International. The main indicators in PCW-2023*. Available at: <https://cpi.ti-ukraine.org/> [in Ukrainian].
8. Perception of corruption. (2024). *Transparency International Ukraine*. Available at: https://ti-ukraine.org/ti_format/doslidzhennya/cpi/ [in Ukrainian].
9. Report. National Anti-Corruption Bureau of Ukraine (2023). *Official web-site*. Available at: <https://nabu.gov.ua/tags/zvit/> [in Ukrainian].
10. The economic effect of NABU and SAP in the first half of 2024 is more than UAH 3.7 billion. National Anti-Corruption Bureau of Ukraine (2024). *Official web-site*. Available at: <https://nabu.gov.ua/news/ekonomichnyyi-efekt-nabu-i-sap-u-i-pivrichchi-2024-roku-ponad-3-7-mlrd-grn/> [in Ukrainian].